

L'absentisme en el Sistema Local d'Orientació i Acompanyament a la Trajectòria Educativa

Document complementari a les
«Guies metodològiques SLOATE»

Juny 2025

Diputació
Barcelona

Àrea d'Educació

CONTINGUTS

	Presentació del document	3
1	Per què un focus propi en l'absentisme des del món local?	5
	1.1. L'absentisme com a vulneració del dret a l'educació.....	5
	1.2. L'absentisme, clau en la mirada de trajectòria educativa	6
	1.3. L'absentisme en les competències dels ens locals	6
2	Què entenem per absentisme escolar?	9
	2.1. Definicions segons el Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme del Departament d'Educació (2019)	9
	2.1.1. Definició d'absentisme escolar.....	10
	2.1.2. Gradació de l'absentisme	10
	2.1.3. La Comissió Local d'Absentisme (CLA)	11
	2.2. Altres definicions en l'àmbit acadèmic, local i comunitari.....	13
	2.2.1. Exemples de definicions i treball consensuat a escala local...	14
	2.3. Desafecció escolar	16
	2.3.1. Exemples de treball local de la desafecció escolar	16
3	Característiques bàsiques de l'SLOATE	19
4	L'absentisme en la metodologia SLOATE	20
	4.1. La dinamització, la gestió i l'impuls de la consolidació dels espais de treball interprofessionals	20
	4.1.1. Propostes per treballar la xarxa en l'àmbit de l'absentisme	23
	4.2. La detecció i el dimensionament dels col·lectius d'infants i joves en situació i en risc d'absentisme: reptes i solucions principals.....	24
	4.2.1. Dimensionament quantitatiu	24
	4.2.2. Dimensionament qualitatiu.....	26
	4.3. L'ecosistema educatiu local	32
	4.4. El disseny d'actuacions de prevenció i atenció de la desafecció i l'absentisme.....	33
5	El Pla local de prevenció i atenció a les situacions d'absentisme .	34

Presentació del document

Els ens locals estan acumulant una profunda experiència i expertesa en els processos d'acompanyament i orientació a la trajectòria educativa. De la necessitat d'organitzar i sistematitzar aquesta feina i amb un objectiu inicial centrat a reduir les taxes d'abandonament educatiu prematur (d'ara endavant, AEP), la Diputació de Barcelona va promoure el projecte transformador NOE 4.10. Aquest projecte, que va comptar amb la participació de vuit ens locals i diferents professionals especialistes en l'àmbit, va evolucionar fins a desenvolupar el **Sistema local d'orientació i acompanyament a la trajectòria educativa [SLOATE]**.

L'SLOATE, que té el doble vessant de metodologia i de sistema, ha promogut el coneixement i la capacitació perquè els ens locals estructurin i prioritzin les seves polítiques per fer front a l'AEP, sempre amb la mirada posada en tota la trajectòria educativa. Així doncs, si bé s'ha centrat en el desenvolupament d'estratègies adreçades als joves dels 16 als 24 anys, sempre ha apuntat a la versatilitat d'una metodologia útil per a franges més primerenques i, per tant, fenòmens també previs, com l'absentisme escolar. **Perquè la visió i la fonamentació de la necessitat del treball en xarxa i comunitari davant de reptes multifactorials és transversal a tota la trajectòria educativa.**

Aquesta metodologia ha quedat recollida de manera molt detallada en les Guies metodològiques SLOATE, enteses com a eina de consulta i de treball pràctic per als ens locals, especialment centrades en el fenomen de l'AEP.

Amb aquest document pretenem tenir una base de marc de treball que les complementi, introduint-hi les especificitats de l'absentisme escolar i aportant-li més visibilitat. Així doncs, no només el situem dins de «la situació de risc d'AEP» [que, certament, ho pot ser], sinó que apropant-nos-hi, hi trobarem mesures de prevenció i abordatge més acurades. Per tant, entenem aquest document com un de complementari a les guies, en el qual s'establirà un diàleg continu enfocat a l'absentisme.

Pretenem fer una aproximació al seu encaix, des de la perspectiva de la coordinació, la complementarietat i l'eficiència, a altres iniciatives que s'estan duent a terme en l'àmbit local i català per mitigar l'absentisme.

1 Per què un focus propi en l'absentisme des del món local?

1.1 L'absentisme com a vulneració del dret a l'educació

El dret a l'educació passa perquè qualsevol persona pugui tenir una trajectòria educativa satisfactòria, que revertirà en una trajectòria vital digna i de qualitat. Sobre aquesta base, l'absentisme escolar, entès com l'absència reiterada d'un alumne o una alumna a l'escola, representa una vulneració del dret a l'educació.

L'absentisme escolar, com altres fenòmens que tenen lloc en la trajectòria educativa, té causes, representacions i contextos molt diversos que requereixen noves i múltiples mirades per treballar-hi. Darrere l'absentisme hi ha perfils (i famílies) diverses, es presenta en formes i incidències també varies (invisibles, disruptius, consentits per les famílies...), té gradacions (lleus, moderats, greus), es presenta en formes més subtils prèviament (desafecció) i requereix una elevada implicació dels centres educatius, que és allà on es produeix l'absència, però que per si sols difícilment podran resoldre aquest repte.

Per tot plegat, **l'absentisme requereix estratègies per prevenir-lo i intervenir-hi per connectar actuacions i agents** de la manera més eficaç i eficient possible.

1.2 L'absentisme, clau en la mirada de trajectòria educativa

Promoure estratègies públiques davant l'absentisme escolar s'ha d'entendre, també i de manera molt rellevant, amb una mirada de trajectòria educativa més àmplia, ja que l'absentisme escolar es mostra com un dels primers símptomes de risc en les transicions educatives i en el futur AEP dels joves. La recerca i l'evidència científica han demostrat amb escreix que aquest abandonament no només és multifactorial (com l'absentisme escolar), sinó que és, a més a més, fruit de diferents processos que tenen caràcter acumulatiu, i poden començar des de la desmotivació i la desafecció escolar fins a l'AEP mateix.

1.3 L'absentisme en les competències dels ens locals

La **Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació** [Llei d'educació de Catalunya] assenyala en l'article 3 el dret a rebre una educació integral, alhora que l'article 22.1 disposa que el deure principal dels alumnes és estudiar per aprendre i comporta el deure d'assistir a classe, entre altres.

Així mateix, tant la **Llei d'educació de Catalunya** [article 159.3.a, matèria cinquena], com el **text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, aprovat pel Decret legislatiu 2/2003, de 28 d'abril** [article 66.3.o], com també, en l'àmbit de la normativa estatal, la **Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local** [article 25], citen, per igual, com a competència dels municipis, participar **en la vigilància** del compliment de l'escolaritat obligatòria.

La Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies estableix el següent en l'article 32.3:

«Les administracions públiques catalanes, en l'àmbit de llurs competències, han d'adoptar mesures per a:

a) Prevenir i tractar l'absentisme i el fracàs escolar. A aquests efectes, el Govern, conjuntament amb l'Administració local, ha d'establir plans contra l'absentisme escolar [...] amb implicació dels centres docents».

La vigilància de l'escolaritat per part dels ens locals s'ha dut a terme en moltes ocasions des d'una perspectiva eminentment reactiva, amb un pes important de la intervenció policial, mentre que les estratègies preventives des de l'àmbit comunitari han tingut una presència més limitada.

La Generalitat de Catalunya ja apunta a aquesta visió més àmplia de l'abordatge de l'absentisme amb l'aprovació del **Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme [2019]**, en què s'identifica l'absentisme com un fenomen complex i assenyala la necessitat de treballar-hi amb un plantejament de la prevenció més global i comunitari.

De fet, específicament, s'hi menciona:

«[...] si bé l'assistència a classe és obligació de tot alumne, les respostes davant l'absentisme no poden focalitzar-se, només, en l'alumne absentista com a problema. Per aquest motiu, més enllà de les intervencions normatives i reactives que poden acabar cronificant-lo, caldrà analitzar el context en què es produeix i incidir en les seves causes. En aquest sentit, existeixen nombroses pràctiques de centres educatius que desenvolupen accions preventives davant el fenomen de l'absentisme i

intervenien comunitàriament amb altres agents educatius per fer-hi front.

Així mateix, donat el caràcter multifactorial de l'absentisme, es fa necessari un plantejament de la prevenció més global i comunitari. En aquest sentit, cobren rellevància les comissions d'absentisme dels municipis com espais de treball i coordinació dels professionals implicats en detectar necessitats i adoptar les mesures necessàries davant les situacions d'absentisme.»

És justament des d'aquesta aproximació des d'on la **Diputació de Barcelona**, com a institució corresponsable en la garantia del dret a l'educació, **té l'obligació de treballar per la transformació, millora i impuls de les polítiques públiques locals** que promoguin trajectòries educatives d'èxit i, per tant, que minimitzin les situacions d'absentisme i AEP.

2 Què entenem per absentisme escolar?

Un dels elements més rellevants a l'hora de treballar fenòmens tan complexos com l'absentisme escolar és que la definició del concepte sigui coneguda i compartida per tots els agents implicats en el seu abordatge.

La Generalitat de Catalunya, i concretament el Departament d'Educació per mitjà del Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme, ha establert diverses definicions que permeten orientar centres educatius i món local en un llenguatge comú.

Ara bé, és cert que, en el moment de concretar les actuacions de prevenció i intervenció, el món local i comunitari ha requerit més instruments i categories per identificar perfils i per harmonitzar criteris davant les situacions d'absentisme escolar. És important que cada municipi faci l'exercici de validar conjuntament entre els agents els conceptes que millor s'adaptin a la seva realitat.

2.1 Definicions segons el Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme del Departament d'Educació (2019)

El Protocol d'àmbit comunitari de prevenció, detecció i intervenció davant situacions d'absentisme del Departament d'Educació (2019) parteix de la definició de les situacions objecte de la seva intervenció, és a dir, del que s'entén per *absentisme*, *abandonament escolar*, *abandonament escolar prematur*, *desescolarització* i

no-escolarització, que recullen les diferents normatives i documents oficials de l'Administració educativa.

També es descriuen les diferents tipologies d'absentisme que es poden donar, les quals estan relacionades amb diferents possibles causes que hi ha al darrere. La detecció i anàlisi de causes en funció de les diferents tipologies d'absentisme són un aspecte cabdal, ja que permet orientar un abordatge específic en cada tipologia que sigui dimensionat i eficaç en la reconducció de les situacions.

2.1.1. Definició d'absentisme escolar

És **la no assistència a classe sense presentar justificant o sense una justificació acceptable**. S'han de determinar per reglament quins són els casos que constitueixen absentisme lleu, absentisme moderat o absentisme greu, i quines són les mesures que cal adoptar en cada cas.

2.1.2. Gradació de l'absentisme

- **Absentisme lleu, puntual o esporàdic.** Es produeix esporàdicament i no se n'observa continuïtat. Absència de menys del 5 % a les classes mensuals, sense presentar justificant o sense una justificació acceptable (exemple: 1 dia al mes).
- **Absentisme moderat.** Més regular i amb freqüència més elevada. Absències entre el 5 % i el 25 % de les classes mensuals, sense presentar justificant o sense una justificació acceptable. També es consideren situació d'absentisme moderat les situacions d'absentisme lleu reincident amb

regularitat mensual [exemple: entre 1 i 5 dies al mes].

- **Absentisme greu** (també anomenat **regular o crònic**). Absència de més del 25 % a les classes mensuals sense presentar justificant o sense una justificació acceptable [exemple: més de 5 dies al mes].

2.1.3. La Comissió Local d'Absentisme (CLA)

D'acord amb el Protocol, els centres educatius han de derivar a la Comissió Local d'Absentisme (CLA), d'àmbit comunitari, els casos d'absentisme moderat no resolt i els casos d'absentisme greu.

Les principals **funcions de la CLA** són:

- Detectar els factors de risc a la zona pel que fa a l'absentisme.
- Dissenyar actuacions de prevenció a partir dels factors de risc.
- Valorar i fer propostes d'intervenció dels casos detectats.
- Coordinar les actuacions dels diferents agents implicats del territori.
- Valorar les actuacions desenvolupades i elaborar propostes de millora.

També es preveu que la CLA pugui desenvolupar les accions preventives següents:

- Impulsar les actuacions preventives del centre pel que fa als factors de risc.
- Diagnosticar les situacions de risc d'absentisme que es produeixen en la zona d'escolaritat.

- Proposar accions per donar respostes a les diferents situacions de risc i definir els agents que les duran a terme.
- Consensuar amb tots els centres del municipi els criteris de les justificacions de no assistència que tramet la família i la seva admissió.
- Dur a terme accions orientades a fer créixer les expectatives d'èxit educatiu, de l'alumnat i les seves famílies, com pot ser organitzar unes jornades en què es facin valer experiències d'èxit personal.
- Disposar d'un pla d'acollida comunitari per a les famílies, que inclogui informació sobre els drets i deures de l'escolarització i els seus avantatges.
- Promoure, conjuntament amb l'AMPA, accions de suport i d'acompanyament a les famílies de l'alumnat que retorna al centre després d'un període d'absentisme.

Els **membres que componen la CLA** són:

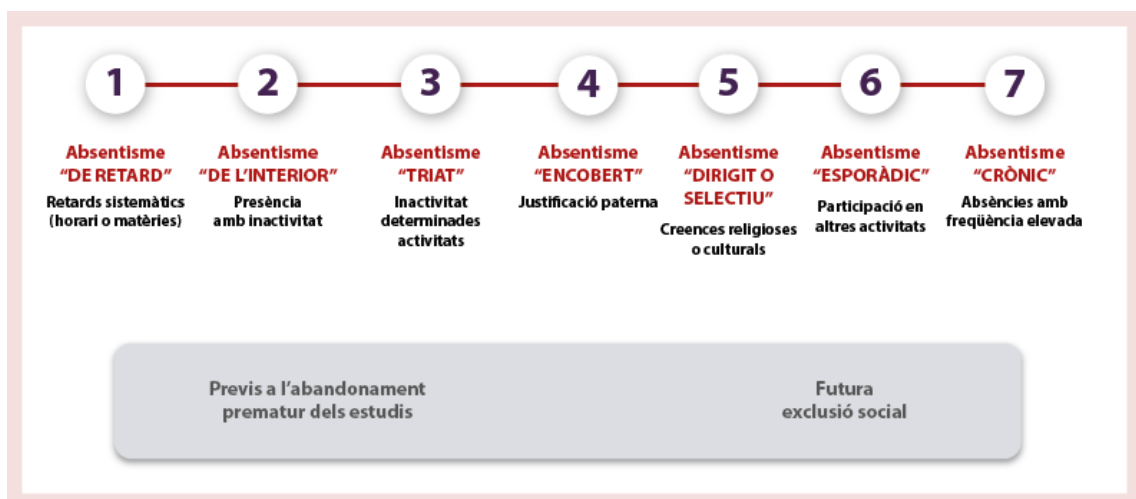
- La Inspecció d'Educació, **que actuarà com a president.**
- El representant de l'**ajuntament** o el Consoci d'Educació.
- Els directors dels centres educatius.
- L'equip d'assessorament i orientació psicopedagògic [EAP].
- **Altres professionals** de l'entorn que es consideri rellevant que hi participin.

2.2 Altres definicions en l'àmbit acadèmic, local i comunitari

Un aspecte que sovint preocupa per a la intervenció (o no-intervenció) en l'àmbit de l'absentisme és com prevenir i detectar els casos d'absentisme que es produeixen als centres del municipi. Un altre aspecte rellevant és que, per determinar la gradació d'absentisme, prèviament cal parlar el mateix llenguatge en el còmput de les absències puntuals i quines intervencions s'han de produir per minimitzar-les.

Algunes d'aquestes qüestions tenen a veure amb determinar la diferència entre absències justificades i justificables, establir el temps màxim en què es pot parlar de retards (abans de considerar-se absències), o considerar l'absentisme en aquell alumnat present a l'aula però «passiu» en el transcurs de les classes.

Després d'haver analitzat aquestes qüestions, es poden establir noves caracteritzacions d'absentisme, com per exemple:

Il·lustració 2: Iván Sanz Benito, Carme Grimalt-Álvaro, José Luis Lázaro, Mercè Gisbert Cervera. Avaluació i propostes educatives per disminuir l'absentisme escolar a la ciutat de Reus.

2.2.1. Exemples de definicions i treball consensuat a escala local

Una premissa imprescindible en el marc de l'SLOATE és el de l'harmonització conceptual en casos en què hi pugui haver diferents mirades en el mateix municipi. La mida del municipi, el nombre d'agents i la seva capacitat prèvia de treballar en xarxa seran elements que facilitaran o dificultaran els consensos.

Alguns ens locals han concretat definicions consensuades en el si dels seus espais de presa de decisions en l'àmbit de l'absentisme i ho han plasmat en els plans locals d'absentisme.

Un exemple el podem trobar a Bigues i Riells del Fai¹ (el primer ens a treballar l'absentisme amb la metodologia SLOATE), on van treballar la definició d'«absentisme discontinu», tant a primària com a secundària:

Absentisme discontinu a primària

Aquest tipus d'absentisme es refereix a la no assistència a l'escola de forma irregular d'alguns alumnes.

Alguns exemples d'absentisme discontinu són:

- Quan arriba el bon temps, molts alumnes que van a dinar a casa ja no tornen a l'escola a la tarda.
- Els dies de pluja, el fet de portar els alumnes al centre representa un sobreesforç per a les famílies, que a vegades prefereixen no fer-lo.
- Allargar el cap de setmana, amb absències de divendres

¹ Extret del Pla local de prevenció i atenció a l'absentisme escolar. Bigues i Riells del Fai (2024): <https://www.diba.cat/ca/web/educacio/-/presentacio-del-primer-pla-local-de-preven-cio-i-atencio-a-l-absentisme-escolar-aplicant-la-metodologia-sloate>

a la tarda o els dilluns.

- Recollir els divendres al migdia perquè els tutors ja no treballen i així començar abans el cap de setmana.
- Alguns casos de conciliació familiar en què es considera prescindible que els alumnes assisteixin els dilluns.
- Retards en l'entrada o recollida abans de l'horari de finalització per evitar aglomeracions.

Absentisme discontinu a secundària

Aquest tipus d'absentisme es refereix a la no assistència a l'escola de forma irregular d'alguns alumnes.

Alguns exemples d'absentisme discontinu són:

- Per norma, i per evitar classes, s'incorpora a partir de les 9h i no en horari reglat de les 8 h.
- Per norma, i per evitar classes, marxa en l'horari que més li convé independentment de l'hora.
- Els dies de pluja, el fet de portar els alumnes al centre representa un sobre esforç per a les famílies, que a vegades prefereixen no fer-lo.
- Allargar el cap de setmana, amb absències de divendres a la tarda o els dilluns.
- Alguns casos de conciliació familiar en què es considera prescindible que els alumnes assisteixin els dilluns.

2.3 Desafecció escolar

Amb la mirada de trajectòria educativa, algunes experiències apunten a la necessitat d'abordar la desafecció escolar com un primer indicador de risc d'absentisme i, posteriorment, d'AEP.

Malgrat que algunes recerques parlen de *desvinculació escolar*,² en termes generals s'ha entès que **l'afecció escolar és el sentiment de benestar d'una persona en qualsevol procés d'aprenentatge. Per contra, totes les accions que no generen afecció produeixen desafecció.**

Aquest aspecte, dins de les estratègies preventives i comunitàries, s'ha de tenir en compte també en el marc SLOATE.

2.3.1. Exemples de treball local de la desafecció escolar

Des de la Diputació de Barcelona entenem la importància de tenir en compte la desafecció escolar en la mirada de la trajectòria educativa. Alguns ens locals hi han estat treballant, i per aquest motiu ens fixem en exemples com el de l'Ajuntament de Badia del Vallès,³ el qual ha impulsat l'elaboració comunitària del Pla local de prevenció i desafecció, absentisme i AEP. En aquest cas, es va incorporar la participació

² S. Carrasco; C. Molins, (2020). «Reduir l'abandonament escolar prematur des de la perspectiva de l'equitat. Estudi de cas a Sabadell i propostes d'actuació». *Observatori de l'Educació Local*. Anuari 2019. Diputació de Barcelona, pàg. 58-78.

³ Pla local de desafecció, absentisme i AEP. Badia del Vallès (2023). <https://docs.google.com/presentation/d/1GqDDxlz4cXZun9fkXdlgwWtwBNzJ46Fw/edit#slide=id.p>. Experiència d'interès del 3r Laboratori NOE: L'absentisme en la metodologia del Sistema local d'orientació i acompanyament a la trajectòria educativa (SLOATE). https://www.diba.cat/documents/d/educacio/20250401_laboratoris-l-absentisme_sloate

de tots els centres de primària i secundària, amb sessions amb els claustres de cada centre, serveis educatius territorials i serveis municipals d'atenció a la infància i l'adolescència, i es va recollir la visió de les famílies i dels joves. Es va iniciar amb el procés de codefinició compartida amb tots els participants del marc conceptual: què és la desafecció i l'absentisme? Com ens sentim davant d'aquestes situacions? Com les identifiquem i quins factors de risc i de protecció tenen? **Un dels conceptes clau d'aquest Pla és la desafecció escolar, com un dels factors importants de risc d'absentisme.** Es van identificar una bateria **d'indicadors de desafecció escolar agrupats en quatre dimensions (experiència escolar, trajectòria escolar, estructura-família, institució-sistema)** i es van crear dues eines:

- Una de cribratge amb vuit indicadors, adreçada al conjunt de l'alumnat.
- Una de detecció de la desafecció, amb el conjunt d'indicadors, per passar als casos de risc identificats en el cribratge.

A més de l'objectiu principal de detecció de casos de risc, les eines també volen contribuir a conscienciar sobre aquestes situacions, ja que, quan no hi ha una sistemàtica per recollir les observacions i davant el volum de càrrega, en els centres hi ha situacions que passen desapercebudes. Les eines estan en fase de prova i es passaran a una selecció de grups-classe en cursos consecutius per poder analitzar l'evolució del fenomen. L'eina de cribratge es passa dos cops per curs (al desembre i al tercer trimestre) a quatre grups d'infantil i primària i a tots els grups de secundària.

La recollida d'aquestes dades permet obtenir la situació

global del risc de desafecció al municipi, juntament amb la identificació i l'atenció dels casos de risc en cada centre. Els que donen positiu en un indicador es mantenen en observació, mentre que els que donen positiu en dos indicadors es deriven a la comissió de desafecció i absentisme de cada centre. Aquestes comissions estan formades per un membre de l'equip directiu i l'equip social del centre, juntament amb el treballador social de l'EAP, la promoció escolar i tècnics d'educació i de serveis socials. A partir del curs 2024-2025, cada comissió de centre dedica una estona de les reunions periòdiques a l'estudi d'aquests casos.

3 Característiques bàsiques de l'SLOATE

L'SLOATE, en tant que sistema, té com a premissa que es conforma a partir de diferents components i àmbits que interaccionen i es complementen entre ells, i que la modificació d'algun component afecta els altres i també els modifica.

En la seva finalitat de definir la política local d'orientació i acompanyament a la trajectòria educativa, l'SLOATE desenvolupa **5 grans objectius principals:**

1. Promoure el treball en xarxa: creació i manteniment d'un espai interprofessional amb tots els agents implicats.
2. Compartir llenguatge i fonamentació conceptual i metodològica: tenir consens en el llenguatge i la comprensió dels conceptes, els processos i objectius a assolir.
3. Conèixer el territori: coneixement de la realitat, detecció de les oportunitats de l'ecosistema local i quines connexions es tenen i calen amb els agents que el formen.
4. Conèixer els infants, adolescents i joves: estimació quantitativa i qualitativa de quants són i com són, per saber com acompanyar-los.
5. Definir línies d'actuació per als col·lectius identificats: dur a terme el pla de treball amb les línies de prevenció, intervenció i reincorporació a l'aula.

4 L'absentisme en la metodologia SLOATE

Tots aquests objectius, que fins ara han estat àmpliament treballats en el camp de l'AEP,⁴ presenten peculiaritats que cal abordar en el fenomen de l'absentisme i que proposem a continuació:

4.1 La dinamització, la gestió i l'impuls de la consolidació dels espais de treball interprofessionals

En la construcció de l'SLOATE al territori, la creació d'una xarxa interprofessional és la premissa fonamental que configura tota la feina, l'estructura i la sosté. **És un espai de treball, presa de decisions i governança** compartit entre els diferents agents i professionals del territori que intervenen o han d'intervenir en les trajectòries educatives i **on es posa en pràctica la metodologia.**

Prenem de referència metodològica la **Guia SLOATE 1. Xarxa local interprofessional: constitució, desplegament i consolidació.**

En l'àmbit de l'absentisme, caldria tenir en compte algunes **especificitats**, vinculades a la institució educativa **on es produeix l'absentisme**, i la implicació i vinculació necessària (en molts casos, per requeriment legal) de **les famílies.**

- **Configuració inicial de la xarxa: grup motor.** Si bé la xarxa haurà de tenir una composició de tots els perfils professionals que acompanyen les trajectòries, la creació d'una xarxa

⁴ Guies metodològiques SLOATE (Diputació de Barcelona):
<https://www.diba.cat/ca/web/educacio/guies-metodologiques-sloate>

s'inicia sempre amb un nucli promotor, anomenat *grup motor*. En funció de les necessitats i dinàmiques de cada ens, el grup motor començarà configurant-se d'una manera determinada. Així doncs, entenem que en l'abordatge de l'AEP la configuració inicial de la xarxa hauria d'incloure, com a mínim, professionals dels serveis i recursos vinculats als àmbits d'educació, joventut i ocupació, i idealment comptar amb tècnics i tècniques de la institució impulsora vinculats a serveis socials o esports.

En cas que la xarxa s'iniciï amb la necessitat d'abordar l'absentisme, el grup motor hauria d'incloure, com a mínim, professionals dels serveis i recursos vinculats als **àmbits d'educació, serveis socials i adolescència i joventut; també d'infància en aquells ens que disposin de l'estructura específica**. En qualsevol cas, l'objectiu és que finalment s'acabi desplegant amb el màxim de membres amb una mirada de tota la trajectòria educativa.

- **Desplegament de la xarxa.** Caldrà analitzar en cada cas el punt de partida en què es treballa l'absentisme. En aquest sentit, alguns municipis tindran ja experiència o una xarxa interprofessional especialitzada en l'orientació o l'AEP i s'haurà de plantejar si l'absentisme s'aborda en equips de treball o en comissions específiques.

En altres casos, però, l'absentisme serà la porta d'entrada a la metodologia de treball com a sistema. En aquests casos, caldrà ampliar la xarxa incorporant-hi nous professionals, a mesura que vagi treballant i vagi ampliant l'abordatge de tota la trajectòria educativa (promoció econòmica i ocupació, esports, salut...).

- **Encaix de la xarxa amb altres espais.** Una de les premisses en la construcció d'una xarxa SLOATE és analitzar quin és el seu encaix en el territori per tal de no multiplicar espais que puguin dificultar la participació i la motivació dels agents. Hi podem trobar espais més operatius o de projectes concrets, mentre que la xarxa NOE hauria de ser un espai més perenne, de referència i de transformació.

Un element clau és la seva connexió amb el Consell Educatiu Municipal (CEM), entès com el principal espai de governança educativa del territori. El CEM ha de reconèixer la xarxa SLOATE. Una opció recomanable és que es conformi com una comissió específica dins de l'estructura del CEM.

Pel que fa a la Comissió Local d'Absentisme, prevista en el Protocol d'àmbit comunitari (Generalitat de Catalunya), pot esdevenir un dels espais de treball més operatiu, dins de la xarxa SLOATE, que s'especialitzi en les línies d'actuació per l'abordatge de l'absentisme al municipi. És important també tenir en compte les comissions socials dels centres educatius o altres espais similars, per tal de no duplicar esforços. Serà important delimitar-ne bé les funcions, respecte a un espai més ampli, i pactar la manera de coordinar-se i relacionar-se amb la resta de la xarxa, que complementarà la feina de la CLA maximitzant-ne la visió comunitària.

4.1.1. Propostes per treballar la xarxa en l'àmbit de l'absentisme⁵

Algunes eines i propostes específiques que es poden acordar en l'àmbit de la xarxa per a l'abordatge específic de l'absentisme poden ser:

- Acordar els circuits i les coordinacions entre l'equip de treball o comissió d'absentisme amb la resta de la xarxa.
- Crear una subcomissió per l'èxit de l'alumnat gitano a la comissió d'absentisme.
- Crear protocols específics d'actuació i seguiment.
- Crear comissions intercentres.
- Generar eines per donar suport als centres: observació de situacions de risc, recollida d'absències i seguiment d'alumnat, recollida de risc de desafecció, models de plans de treball, etcètera.
- Destinar temps i espai per compartir mirades conjuntes dins la xarxa.
- Definir plans de comunicació i accions de difusió (amb famílies).
- Programar reunions de revisió de casos de risc d'absentisme escolar i participar-hi.
- Coordinar-se amb referents familiars per a casos concrets.

⁵ Resultats del 3r Laboratori NOE: L'absentisme en la metodologia del Sistema local d'orientació i acompanyament a la trajectòria educativa (SLOATE): https://www.diba.cat/documents/d/educacio/20250401_laboratoris-l-absentisme_sloate

4.2 La detecció i el dimensionament dels col·lectius d'infants i joves en situació i en risc d'absentisme: reptes i solucions principals

Dimensionar significa determinar l'abast de l'absentisme en un territori i en un període temporal determinat.

Aquest exercici preveu l'ús de dades quantitatives (accessibles) i dades qualitatives que permetin definir els perfils, factors i situacions d'absentisme o risc d'absentisme.

La metodologia SLOATE ha fet un treball en profunditat per trobar eines de dimensionament (es pot trobar a la [Guia 3. Dimensionament i definició dels col·lectius d'intervenció](#)), però cal revisar si serveixen també per dimensionar l'absentisme.

4.2.1. Dimensionament quantitatiu

El dimensionament quantitatiu de l'absentisme és un dels principals reptes que ens trobem actualment. Les dades, en l'àmbit de l'absentisme, són principalment responsabilitat (i en tenen custòdia) els centres educatius del municipi i el Departament d'Educació. A més, en l'abordatge de l'absentisme, és una feina essencial en tant que les xifres (percentatge d'absentisme per alumne) són un element determinant en l'activació del protocol i els circuits.

Mirem de desgranar els problemes amb què ens trobem i identificar-ne les solucions.

Repte 1: Definició de la població de referència

S'entén que l'absentisme representa una vulneració del dret

a l'educació, però ens focalitzem en l'etapa obligatòria. En alguns casos, es tracta l'absentisme o la desafecció escolar ja en etapes més primerenques, com ara l'infantil.

Solució 1: no hi ha una única solució vàlida per a aquestes qüestions, tot i que les actuacions més esteses se centren en l'etapa obligatòria, dels 6 als 16 anys. Tot i així, cada municipi haurà d'acordar i establir quina és la seva població de referència en el marc de la xarxa.

Repte 2: Manca d'estadístiques oficials en l'àmbit de Catalunya

A diferència de l'AEP, en el cas de l'absentisme no hi ha xifres estadístiques oficials⁶ que ens serveixin de referència per aproximar-nos a la realitat municipal.

Les dades dels centres educatius —no publicades— són recollides anualment per la Inspecció d'Educació, mitjançant el Sistema d'Indicadors de Centre (SIC), un seguiment percentual global d'absències de l'alumnat, per centre i pla d'estudis, amb la finalitat d'estudiar-ne l'evolució i la comparativa entre centres.

S'utilitzen dos indicadors:

- Percentatge d'alumnes amb més del 10 % d'absències, justificades o no, en relació amb el total d'hores lectives anual.
- Percentatge d'alumnes amb més del 25 % d'absències, justificades o no, en relació amb el total d'hores lectives anual.

⁶ IDESCAT: Abandonament prematur dels estudis. Per ciutadania (<https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=14427>)

Solució 1: compartir aquestes dades en el marc de la CLA. Es pot establir una programació per actualitzar-les en les reunions de la CLA, disposar-ho en un sistema d'informació compartit, etcètera.

Repte 3: Manca de sistematització en la recollida de dades

La manca d'una sistematització compartida pels centres educatius de Catalunya en general, però també a escala local, dificulta tenir dades fiables en el dimensionament quantitatiu de l'absentisme.

Solució 1: harmonitzar criteris en la recollida de dades per part dels centres educatius del municipi; consensuar què s'entén per faltes justificades i què no, definir la unitat de mesura (minuts, hores, jornades)... En definitiva, que tothom parli el mateix llenguatge.

Solució 2: consensuar eines de registre i recollida de dades per a tot el municipi. Hi ha diferents eines (fulls en paper, fulls de càlcul, aplicacions pròpies⁷...), que caldria harmonitzar per a tot el municipi.

4.2.2. Dimensionament qualitatiu

Hi ha un gran consens acadèmic i institucional en la descripció de l'absentisme com a fenomen multicausal i complex que necessita tenir en compte molts factors que el propicien. En aquest sentit, sortim de l'aproximació individualista de concebre

⁷ Eina de seguiment de l'absentisme de Badia del Vallès i altres municipis. Fundació Ferrer i Guàrdia.

https://www.ferrerguardia.org/ca_ES/blog/projectes-2/eina-de-seguiment-de-labsentisme-de-badia-del-valles-228

l'alumne absentista com a problema i de perfil únic.

Així doncs, tant en la metodologia SLOATE com en el Protocol d'àmbit comunitari trobem diferents factors que ens ajuden a explicar les causes i situacions de l'alumnat absentista, però presenten alguns matisos que pretenem redreçar amb la proposta següent:

A. Analitzar els factors ens ajuda a definir perfils per a l'acompanyament i orientació

No només identifiquem els factors per tenir una comprensió més holística de l'alumne, sinó que aquesta identificació de factors ens ha d'aproximar a la definició de perfils al nostre municipi. Segons aquests perfils i amb relació a tota la resta d'elements del nostre sistema local, podem elaborar estratègies concretes tan eficients com sigui possible.

B. Parlem de factors de protecció i vulnerabilitat

La metodologia SLOATE basa la seva concepció de l'acompanyament i l'orientació educativa en la detecció i la valoració de les fortaleses de l'alumne. Així, sortim de la cultura del dèficit (només veure les mancances o riscos i parlar de «factors de risc») per extreure'n també els factors de protecció i fortaleses. Aquesta mirada ens permetrà elaborar perfils més complets d'actuació, tant d'intervenció com de prevenció.

C. Factors segons **SLOATE** i segons el **Protocol d'àmbit comunitari**:

SLOATE:

Factors de protecció i vulnerabilitat per a la definició de perfils i accions basades en fortaleces

1 Factors intrapersonals

factores interns de la persona que faciliten o impedeixen definir i desenvolupar el seu projecte de vida (creences i valors, trajectòries d'absentisme, situació emocional).

2 Factors físics i funcionals

característiques físiques (per exemple, diversitat funcional) o de salut de la persona (per exemple, trastorns, consums, addicions) que poden condicionar el desenvolupament del projecte de vida.

3 Factors interpersonals

persones de l'entorn immediat que reforcen, donen suport, critiquen i ofereixen retroacció sobre el projecte de vida (entorn immediat: família, professorat, grup d'iguals, transicions educatives, motivació, actituds).

4 Factors estructurals

factores externs a la persona i específics que afecten positivament o negativament les seves possibilitats de desenvolupar el seu projecte de vida (entorn social i econòmic, legislació, elements de discriminació).

5 Factors del context territorial

factores externs a les persones del territori en què viu que afecten positivament o negativament les possibilitats de desenvolupar el seu projecte de vida (oferta educativa local i de l'entorn, recursos, estructura territorial: urbanisme i xarxa de transport, efecte fugida o de capitalitat)

Protocol d'àmbit comunitari:

Factors de risc i accions de prevenció

1 Factors personals

factors interns de la persona que faciliten o impedeixen definir i desenvolupar el seu projecte de vida (creences i valors, trajectòries d'absentisme, situació emocional).

Situació personal

- salut
- autoestima
- tolerància a la frustració
- habilitats socials

Relació amb el centre i l'escolaritat

- expectatives acadèmiques
- vinculació amb el centre educatiu
- adaptació a les normes o reuieriment

2 Factors familiars

Situació familiar

- situació socioeconòmica
- clima familiar
- mobilitat familiar

Relació amb els fills

- vincles emocionals i comunicatius
- models familiars
- pautes i normes

Relació amb el centre i l'escolaritat

- principis sobre l'escolaritat
- expectatives escolars dels fills
- seguiment de l'escolaritat dels fills

3 Factors contextuais

- grup d'iguals amb conductes absentistes
- contextos complexos
- valoració de la necessitat d'estudiar
- participació de l'alumnat en el teixit associatiu

4 Factors escolars

- atenció a la diversitat
- reincorporació de l'alumnat absentista
- currículum intercultural
- metodologies
- gestió d'aula
- sentiment de pertinença
- seguiment i assistència
- informació i comunicació

D. Taula d'equivalències entre factors establerts a l'**SLOATE** i al **Protocol d'àmbit comunitari**:

Les dues classificacions de factors per caracteritzar els perfils ens han de permetre tenir una mirada complementària de tot l'alumnat. D'aquesta manera, lluny de contraposar visions, podem sumar les dues perspectives en la metodologia. Per facilitar aquesta feina, proposem la taula d'equivalències següent (per tenir en compte tots els elements) quan definim perfils d'absentisme:

	SLOATE <i>Factors de protecció i vulnerabilitat per a la definició de perfils i accions basades en fortaleces</i>	Protocol d'àmbit comunitari <i>Factors de risc i accions de prevenció</i>	Comentaris
1	Factors intrapersonals	Factors personals (salut, autoestima, frustració, habilitats)	Coincideixen clarament en l'enfocament personal i emocional.
		Relació amb el centre i l'escolaritat	La vinculació escolar forma part del desenvolupament personal i motivacional.
2	Factors físics i funcionals	Factors personals (salut)	Trastorns, consums, diversitat funcional i salut també es tracten aquí
3	Factors interpersonals	Factors familiars (vincles, comunicació, pautes)	L'entorn immediat inclou família; per tant, és comparable.
		Factors contextuais (grup d'iguals, associacionisme)	També inclou relacions amb iguals i participació social.
4	Factors estructurals territorial	Factors familiars (situació socioeconòmica, mobilitat)	Afecten externament, però específicament des de la unitat familiar.
		Factors escolars (curriculum, gestió, diversitat)	L'escola com a estructura institucional influeix en el projecte de vida.
5	Factors del context territorial	Factors contextuais (complexitat del context, valors socials)	Context territorial més ampli: barri, ciutat, teixit social.
		Factors escolars (xarxa educativa i metodologies)	Part del context territorial (oferta, recursos, xarxa educativa).

E. Col·lectius d'intervenció

Els col·lectius resultants (tenint en compte la suma dels factors anteriorment descrits), ja diversos per si mateixos en les realitats de cada municipi, ho seran encara més en l'àmbit de l'absentisme. Hi entraran en joc factors més directament lligats a les etapes educatives, com les transicions entre primària i secundària, o de tipus familiar, i d'altres vinculats a les relacions del grup d'iguals, com poden ser els perfils d'absentistes a conseqüència de l'assetjament escolar, etcètera.

En podem extreure una llista aproximada, sempre oberta a ser ampliada i acotada.

Col·lectius d'alumnat absentista⁸:

- Infants afectats per situacions de violència de gènere.
- Alumnat que no té referents de confiança.
- Alumnat de primària amb situacions familiars i socials desfavorides.
- Alumnat d'infantil i primària amb una família que no accepta l'escola assignada.
- Alumnat amb dificultats de transició de primària a secundària.
- Alumnat nouvingut d'origens que no tenen coneixement del sistema educatiu.
- Alumnat amb un context familiar i social amb forta desvinculació i baixa valoració de l'escolarització.
- Alumnat de segon cicle d'ESO amb alt nivell de desafecció cap al sistema educatiu.
- Alumnat de secundària amb necessitats específiques de suport educatiu i poca atenció a les necessitats.
- Alumnat amb problemàtiques conductuals o dificultats d'aprenentatge.
- Alumnat disruptiu en moments de transició educativa.
- Adolescents amb problemes de salut mental i adaptació al centre.
- Alumnat vinculat a grups de joves organitzats amb component violent, i amb manca de xarxa.
- Alumnat de secundària amb poc suport familiar.
- Alumnat amb poca relació social.
- Alumnat que és víctima d'assetjament o ho ha estat.
- Absentisme «institucional»: expulsions per conductes disruptives.

⁸ Resultats del 3r Laboratori NOE. L'absentisme en la metodologia del Sistema local d'orientació i acompanyament a la trajectòria educativa (SLOATE): https://www.diba.cat/documents/d/educacio/20250401_laboratoris-l-absentisme_sloate

4.3 L'ecosistema educatiu local

La detecció dels agents i la seva il·lustració en corones proposades en l'SLOATE tindrà característiques molt semblants en el cas de l'absentisme, tot i que haurà de tenir una mirada molt més aproximada a aquesta franja d'edat. Es pot trobar tota la informació sobre els ecosistemes educatius locals a la [Guia 2. Estratègies per a l'articulació de l'esfera NOE amb l'ecosistema local.](#)

Exemples d'agents a tenir en compte sorgits del Laboratori NOE 3:

- Referent d'absentisme de l'ens local.
- Agents educatius (centres educatius, AEP, Inspecció, OME...).
- Comissions socials dels centres.
- Orientadors de l'ajuntament, externs al centre.
- Educadors de medi obert.
- Educadors socials i serveis especialitzats de serveis socials.
- Agents de suport a les famílies.
- Serveis municipals de mediació.
- Tècnics municipals de salut.
- Policia.
- Fiscalia.
- Centres oberts.
- AFA.
- Serveis de suport psicològic.
- Entitats socials d'infància i joventut.
- Entitats de lleure.
- Centres de salut.
- Referents comunitaris de territori.

4.4 El disseny d'actuacions de prevenció i atenció de la desafecció i l'absentisme

Si bé el municipi necessita concretar i acordar els circuits d'intervenció entre els diferents agents quan es troba amb un cas d'absentisme (i aquest es troba de referent amb el Protocol d'àmbit comunitari), un bon gruix de la seva capacitat de desenvolupar polítiques públiques recau en l'àmbit de la prevenció de l'absentisme i l'atenció de la desafecció, «arribant on els centres educatius no poden arribar» i confluint, prioritzant i fent més eficients els recursos disponibles al territori.

Alguns exemples d'actuacions per a la prevenció:

- Espais de capacitacions i trobades amb famílies i de suport a la criança.
- Espais i serveis socioeducatius de suport als infants.
- Guies d'acollida i mapes de recursos disponibles.
- Programa amb les biblioteques municipals per reforçar la lectoescriptura.
- Coordinacions amb recursos sanitaris.
- Programes esportius de motivació educativa.

5 El Pla local de prevenció i atenció a les situacions d'absentisme

Els plans locals de prevenció i atenció a les situacions d'absentisme poden esdevenir el document que guiï les estratègies a seguir en l'àmbit local, així com la clarificació dels circuits a adoptar. Hauria d'incloure, com a mínim, els aspectes següents:

- Diagnosi de la situació educativa del municipi, dimensionament de l'absentisme i ecosistema local.
- Definició d'absentisme i harmonització (acords) de conceptes clau.
- Estructures de coordinació (xarxa, CLA, membres inicials i funcions).
- Actuacions de prevenció de l'absentisme i la desafecció.
- Actuacions i circuits d'intervenció.